

MACAR OZANI SEBESTYÉN TINÓDI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ

Gökhan DİLBAŞ*

ÖZET

XVI. yüzyıl, Macar ulusal tarihi açısından hayati gelişmelerin meydana geldiği, Macar tarihinin önemli dönüm noktalarından birisidir. Osmanlılar ve Macarlar arasında devam etmekte olan çarpışmalar en üst noktaya taşınmış ve çetin bir dönemece girmiştir. Macaristan üzerinde bir yandan da Habsburg İmparatorluğu hâkimiyet kurmaya çalışmakta ve etkisini arttırmanın yollarını aramaktadır. Bu tarihi gelişmeler XVI. yüzyıl Macar edebiyatında da yansımaları bulmuştur. XVI. yüzyıl Macar edebiyatının en verimli şairi olan Sebestyén Tinódi çağında Macaristan'da yaşanan olayları eserlerinde en çarpıcı şekilde işlemiş ve Macar ulusunu yaşananlar konusunda ayrıntılı şekilde bilgilendirmiştir. Bundan başka Macar edebiyatına edebi anlamda da birçok yenilik kazandırmış, bu yenilikler Macar edebiyatına canlılık ve heyecan getirmiştir. Tinódi'nin lavtası eşliğinde terennüm ettiği eserleri Macar ulusal birliğinin sağlanmasında önemli görevler üstlenmişlerdir. Lavtacı Sebestyén Tinódi'nin hem edebi kişilik, hem de eserlerine olan Türk etkisi açısından incelenmesi dönemin tarihi ve edebi oluşumlarının aydınlatılmasına katkıda bulunacağı gibi, aynı zamanda sınır kalelerinde yaşanan mücadelelerin ve Macar ulusunun yaşamakta olan gelişmeler karşısında neler hissettiğinin anlaşılmasına da yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sebestyén Tinódi, Cronica, XVI. Yüzyıl Macar Edebiyatı, Osmanlı-Macar Mücadelesi, XVI. Yüzyıl Macaristan Tarihi.

---

* Dr., İstanbul, E-mektup: gokhandilbas@hotmail.com.

GÖKHAN DİLBAŞ

**TRACES OF THE OTTOMAN-HUNGARIAN RELATIONS IN THE
WORKS OF HUNGARIAN POET SEBESTYÉN TINÓDI
(1510?-1556)**

ABSTRACT

The XVIth century is a turning point in the Hungarian history during which vital developments took place for the Hungarian national history. In that century, the recurrent wars between the Ottomans and the Hungarians reached their apex and took a crucial turning. The empire of the Habsburgs was trying to dominate Hungary and seeking ways to increase its influence on that country. These historical developments are reflected in the XVIth century Hungarian literature. Sebestyén Tinódi, this most prolific poet of the XVIth century Hungarian literature, dealt with the events of his time in his works in the most spectacular way and thus informed Hungarian people of what was going on. In addition, he is the author of a number of innovations in the Hungarian literature, which brought liveliness and excitement to the Hungarian literature. The works of Tinódi, that he used to recite playing the lute, played an important part in the creation of the Hungarian national unity. A study of the lute player Sebestyén Tinódi as a literary person from the point of view of the Turkish influence on his works will contribute to bring light to the history of the time and its literary products as well as to have a better understanding of the conflicts at the frontiers and how the Hungarian people felt faced with the developments of the time.

Key Words: Sebestyén Tinódi, Cronica, XVIth Century Hungarian Literature, Ottoman-Hungarian Conflicts, XVIth Century Hungarian History.

GİRİŞ

Ulusların kültür yaşamlarında şiir ve müzik çok önemli bir yere sahiptir. Kutlamalarda, ziyafetlerde, kutsal olaylarda, savaş, ölüm ve yas zamanlarında; kısacası ulusları derinden etkileyen oluşumlarda bunları dile getiren şiirlere ve şarkılara her zaman rastlanabilir. Ulusların kaderini etkileyen zamanlarda yazılmış şiirlerin ve şarkıların tüm ulusu kavradığını ve ulusun ortak hafızasını oluşturarak gerçek anlamda harekete geçirici bir öge görevi üstlendikleri görülür. Bu gerçek tüm dünya ulusları için geçerli olduğu kadar Macar ulusu için de geçerlidir. Macar edebiyatında özellikle

MACAR OZANI SEBESTYÉN TINODI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ

seferler sırasında ordunun moralini yüksek tutmak için söylenen, kahramanlıkları anlatan ve geride kalanlara savaş meydanlarındaki gelişmelerin hangi yönde olduğunu terennüm eden şiirlere ve şarkılara çok sık rastlanılır. Kral Mátyás'ın (1458-1490) yakın dostu Marzio Galeotto'nun (1427-1497) şu sözleri bu gerçeği belirtir: "Mátyás'ın masasında her daim tartışmalar olur, ya sevgi ve saygı hakkında konuşulur, ya da şarkılar terennüm edilir. Orada yiğitlerin yaptıklarını masada terennüm eden müzisyenler ve lavtacılar vardır." XVI. yüzyılın sonunda Macaristan'da bulunan İngiliz şairi Sidney Philip (1554-1586) kahramanlık şiirlerinin Macaristan'da oldukça yaygın olduğunu söyler: "Her ziyafette ve bu şekildeki bir amaçla toplanıldığı zaman – diye yazar – atalarının kahramanlığı hakkında şarkılar söylemenin adet olduğunu gördüm..." Bruto Gian Michele (1517-1592) de Erdel sarayında tarihçi olarak bulunmuş, Macarların atalarını öven şarkılar yazdıklarını ve onları lavta eşliğinde terennüm ettiklerini belirtmiştir: "... yıllık benzeri hazırlanmış şarkıları çocukluk çağından öyle bir şekilde akıllarında tutarlar ki, Türkler krallık sarayını yakıp da tarihi hatıralarının büyük kısmı yok olduğundan beri bunlar şimdi Macarlığın geçmişinin en güvenilir hatıralarıdır."¹

Ulusların yaşamında müziğin ve şiirin ortak bir paydada bulunduğu/buluşabileceği, duyguların ve düşüncelerin müzik yardımıyla daha vurgulu şekilde anlatıldığı/anlatılabildiği tarihi dönemeçler her zaman var olagelmıştır. Macaristan'da ulusu etkileyen büyük olayların, halkın derin duygularının sadece şiirler vasıtasıyla değil, bu şiirlerin müzikle de iç içe geçerek yaşanan olayları, çekilen acıları ve ıstırapları anlattığı ve bu şekilde daha çok etki yarattığı bilinen bir gerçektir. Dilin tarih boyunca birtakım etkilenmeler sonucunda zaman zaman değişime uğradığını; anlam, kavram ve ifade açısından çeşitli evrimler geçirdiğini biliyoruz. Ancak müzik dile oranla dış şartlardan daha az etkilenmiş ve kendine özgü yapısını daha uzun süre muhafaza edebilmiştir.

1. SEBESTYÉN TINÓDI'NİN MACAR EDEBİYATI TARİHİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

XVI. yüzyıl Macaristan'ında yaşanan olayları, Türklerle yapılan çarpışmaları ve halkın gelişmeler karşısındaki duygu ve düşüncelerini en çarpıcı şekilde dile getiren ve bunları lavtasıyla terennüm eden ozan

¹ <http://www.tankonyvtar.hu/historia-1981-02/historia-1981-02-lantos>, (15.11.2010).

GÖKHAN DİLBAŞ

Sebestyén Tinódi'dir². O, Macar müziğinin saf formunun korunmasında ve Macaristan topraklarında vuku bulan olayların yazılı halde günümüze kadar gelmesinde büyük pay sahibidir. Tinódi, XVI. yüzyıl Macar edebiyatının son kahramanı, ozanı ve lavtacısıdır. Antik değere sahip lavtasıyla bugün bile hatırlanan, Macar ulusunu bir arada tutan ve geçmişini unutmamasını sağlayan eserler vermeyi başarmıştır. Ferenc Liszt (1811-1886) *A czigányokról és czigányzenéről Magyarországon* adlı eserinde “Macar müziğinin en eski hatıralarına sahibiz ve onları net bir şekilde Sebestyén Tinódi Macar dilinde meydana getirmiştir...” diyerek bir gerçeğin altını çizmektedir. Gábor Mátray (1797-1875) ise bu şarkıların “gerçek bir uzmanlık” olduğunu belirtir. Şarkıların stili İncil'deki ilahi yapılarından

---

² **Sebestyén Tinódi:** Doğum yeri olarak Fehér megye'de bulunan, bugün artık terk edilmiş halde olan Tinód köyü, doğum tarihi olarak da 1505-1510 yılları arası kabul edilir. Tinódi eğitimine büyük bir ihtimalle Székesfehérvár'da veya Tolna'da bulunan bir okulda başlamıştır. Latince öğrenmiş, notaların ve şarkıların değerini erken yaşlardan itibaren kavramıştır. Eserlerinden János Thuróczy (1435?-1489?) ve Antonio Bonfini'yi okumuş olduğunu anlarız. Sziget'e gelerek Bálint Török ve ailesine değerli hizmetlerde bulunmuştur. Tinódi'nin askerlik yaşantısı 1530-1535 yılları arasında denk düşer. Bu tarihler Osmanlıların Macaristan'da askeri faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları ve 1532 yılında Viyana'ya kadar uzanan bir sefer yaptıkları zaman dilimidir. Büyük bir ihtimalle Tinódi bu savaşlar sırasında sol elinden yaralanmıştır. 1541 yılında hamisi Bálint Török'ün Osmanlılar tarafından yakalanarak İstanbul'a götürülmesi ve Buda'nın ilhak edilmesi onda derin yaralar açmış, bu zamandan sonra artık politik bir şair kimliğine bürünmüştür. Bálint Török'ün yakalanmasından sonra Baranyavár'a gelir, orada Istvánffy ailesinin hizmetine girer. Daha sonra Kral Ferdinand'ın 2 Şubat 1545'te toplayacağı meclise katılmak için Nagyszombat'a gelmiştir. Bu zamana kadar ülkeyi baştanbaşa gezmiş, yaşadığı olayları görgü tanığı olarak orada dile getirmiştir. Böylece ülkenin uzak köşelerinde, sınır kalelerinde gerçekleşen olaylardan herkesin haberdar olmasını sağlamıştır. Nagyszombat'ta Tamás Nádasý ile tanışır ve büyük bir ihtimalle 1545-1548 yılları arasında ona hizmet eder. Onu 1548 yılında Nyirbátor'da András Báthory'nin (?-1566) sarayında görürüz. Tinódi bundan sonra Kassa'da ortaya çıkar. Kassa yöneticisi Lénárt Czecei ile sıkı bir dostluk kurar. “*Eger vár viadaljáról való ének*” ve “*Egri históriának summáját*” adlı eserlerini yazdıktan sonra Nádasý ve diğer nüfuzlu beyler Tinódi için bir arma hazırlamışlar ve bunu Kral Ferdinand'a göndermişlerdir. Kral Ferdinand da bunun üzerine Tinódi'ye ve çocuklarına 25 Ağustos 1553 tarihinde yazdığı bir mektupla soyluluk unvanı vermiştir. Tinódi eserlerini toplu bir halde bastırmak için Kolozsvár'a gelir. *CRONICA* adını taşıyan bu eser 1554 yılının Mart ayında çıkar. Tinódi hasta ve bitkin bir halde 1555 sonunda veya 1556 başında Sárvár'a gelir. Ölüm tarihi tam olarak belli değildir. Ancak 1556 yılının Ocak ayının son günü ölüm haberi Tamás Nádasý'ye ulaştırılır (Dézsi, Lajos, *Magyar Történeti Életrajzok – Tinódi Sebestyén 1505?-1556. A Magyar Történelmi Társulat Kiadása. Az Athenaeum R.-T. Könyvnyomdája, Budapest, 1912, s. 5-129 [özetlenerek]; Szilády, Áron, Régi Magyar Költök Tára III. XVI. Századbéli Magyar Költök Müvei, Tinódi Sebestyén Összes Müvei 1540-1555, Franklin-Társulat nyomdája, Budapest, 1881, s. V-XXII [özetlenerek]; MIT, köt. I, (Ed. Sötér István), 1964, s. 390; Révai Nagy Lexikona, köt. XVIII, 1925, s. 281-282 [özetlenerek]; <http://mek.niif.hu/04700/04758/pdf/rmk03.pdf>, [17.11.2010]).*

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINÓDI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

oldukça farklıdır ve daha çok müziğe, hatta Macar halk müziğine yakındır. Tinódi yazdığı şiirleri lavtası eşliğinde terennüm ederek eserlerinin gücünü daha da arttırmış, Macaristan'ın gerçek tarihini şiirlerinde ve şarkılarında ortaya koymuştur. Böylece Macar topraklarında meydana gelen olaylar dinleyenlerin akıllarında daha çok kalıyor, eserler müziğin de yardımıyla duyguları daha çabuk harekete geçiriyordu. Tinódi'nin asıl amacı bir yandan yaşanan olayları anlatıp duyguları harekete geçirirken, bir yandan da eğitmen görevi üstlenerek halkı yaşananlar konusunda bilgilendirmektir³. Eserlerinde daha çok 10'lu ölçüyü (5+5, 4+4+2, 4+3+3) kullanırken, bazen 11'li ölçüyü (4+7), bazen de 13'lü (4+4+4+1) ve 16'lı (5+5+6) ölçüyü de kullanabiliyordu. 12'li ve 14'lü ölçüyü kullandığı da olmuştur⁴.

Macar edebiyatı tarihinde XVI. yüzyıl şiir açısından verimli bir çağdır. Bu zamandaki şairler arasında Tinódi'nin ayrı bir yerinin olduğu muhakkaktır. Tinódi, XVI. yüzyılın sadece en verimli şairi değil, aynı zamanda çağının olaylarını dikkatli bir şekilde gözlemleyerek, bunları yazılı hale getiren bir kronik yazardır da. Macar tarihinde Tinódi gibi olayları en ince ayrıntısına kadar kaydeden, ayrıntılarla bu kadar yoğun bir şekilde uğraşan çok az gözlemci vardır. Tinódi alanında bir ilk olmasına rağmen, ortaya koyduğu eserlerle ve oluşturduğu melodilerle kesinlikle profesyonel bir şair olduğunu kanıtlamıştır⁵. O, kendi hazırladığı eserleriyle Macar ulusunun yaşadıklarını kuru kuruya anlatmamış, onları renkli epizotlarla ve kullandığı uyaklarla daha da heyecanlı hale getirmiş; bu sayede akılda kalmalarını kolaylaştırmış ve kuşaktan kuşağa aktarılmalarını sağlamıştır. Tinódi'yi geniş bir bakış açısıyla incelersek, ülkesinin en karışık zamanlarında kendisini bütün siyasi çekişmelerin üzerinde tutmayı başardığını – Alman, Macar ve Erdel tarafına eşit mesafede duruyor, birini diğerinden üstün görmemeye ve üstün göstermemeye özellikle gayret ediyordu; bir tek Osmanlılara karşı kesin bir yargısı vardı –, bir anda kontrolünü kaybeden ve olayların sonunu düşünmeden harekete geçmek isteyen toplum kesimlerini frenlediğini, yurduna gelecek tehlikeleri önceden

---

³ Csörsz, Rumen István, Tinódi Sebestyén és a régi magyar verses epika. A 2006. évi budapesti és kolozsvári Tinódi-konferenciák előadásai, Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2008, s. 36; Szakály, Ferenc és Dávid, Géza, "Újabb Adalék Tinódi Sebestyén Történetírői Híteléhez, Hajdar Bin Abdullah tímár-birtoka", Irodalomtörténeti Közlemények, C. évfolyam, 4. szám, 1996, s. 482.

⁴ Dézsi, age., s. 139-140; MIT, köt. I, 1964, s. 393.

⁵ Csörsz, age., s. 24.

GÖKHAN DİLBAŞ

sezebildiğini ve halkını uyararak onları yaklaştırmakta olan tehlikelere karşı maddi ve manevi savunmaya hazırladığını rahatlıkla söyleyebiliriz⁶.

Tinódi, Osmanlılar ve Macarlar arasında yaşanan savaşların en heyecanlı dönemlerinde gezgin bir ozan olarak ülkenin bir başından öbür başına gezmiş, kalelerde ve sınır boylarında yaşanan olayları görmüş – *Cronica*'da Erdel tarihini, Temesvár savunmasını ve Macar tarihinde çok önemli bir yer tutan 1552 Eger (Eğri) savunmasını anlatır. Bunların yanı sıra düelloları, Osmanlılar ve Macarlar arasında Macar topraklarının her yanında yaşanan muharebeleri ve çarpışmaları da yazar. Onun eserleri bütün Macaristan için önemli ama özellikle Visegrád, Sárospatak, Tata, Siklós, Eger ve Szigetvár bölgelerinin tarihi için daha da önemlidir⁷ –, bunları şiirlerine yansıtmış ve lavtası eşliğinde şarkı olarak da terennüm etmiştir. Şiirlerini lavta eşliğinde şarkı şeklinde terennüm etmesi dinleyicilerin yaşanan olaylar karşısında heyecanlanmasını, cesaret bulmasını ve ulusal duygularının da daha coşkulu şekilde harekete geçmesini sağlıyordu. Savaş meydanlarında yaşananları, çekilen sıkıntıları, acıları ve ıstırapları cephe gerisindeki insanlara bu şekilde anlatmaktaydı. Veszprém Piskoposu János Liszty (?-1577) bu şarkıları XVI. yüzyılın ortasında Erdel'de duymuş ve bunların Kenyérmező Muharebesi'ni (13 Ekim 1479) Antonio Bonfini'nin (1434-1503) kroniğinde olduğu gibi tamamıyla doğru bir şekilde aktardığını belirtmiştir⁸.

2.SEBESTYÉN TINÓDI'NIN EDEBİ ÖZELLİKLERİ VE CRONICA

Tinódi, XVI. yüzyılda Macar dilini, Macar şiirini ve Macar müziğini yeni baştan yorumlamış, değerlendirmiş, daha ileri bir noktaya taşımış ve

⁶ Vass, József, "Tinódi Sebestyén", Vasárnapi Újság, Január 2 [1. szám.] 1859, <http://epa.oszk.hu> (12.11.2010); Szilasi, László, "Kiknek bor lelkök, Tinódi Sebestyén a borfogyasztás hatásairól: a bor minőségéről szóló kritikai beszéd kezdetei a magyar kultúrában", Jelenkor, 47. évfolyam, 7-8. szám, 2004, <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583>, (18.01.2011).

⁷ Jenéi, Ferenc, "Tinódi Lantos Sebestyén válogatott munkái-H. Takács Marianna: A sárvári vár", Irodalomtörténeti Közlemények, LXII. évfolyam, 4. szám, 1958, s. 578-579; Szerb, Antal, Magyar Irodalom Történet, Szerb Antal örököse, Tizenkettedik kiadás, Magvető, (Basım yeri belirtilmemiş), 1934, s. 73; Yıldırım, Vural, "XIX. Yüzyıla Kadar Macar Edebiyatında Türkler", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 31(1.2), 1987, s. 459.

⁸ <http://www.tankonyvtar.hu/historia-1981-02/historia-1981-02-lantos>, (15.11.2010); <http://www.berze-nagy.sulinet.hu/stilus/reneszansz/tinodi.htm>, (02.03.2012).

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINODI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

yepyeni bir edebi oluşum ortaya koymuştur. Onun 12.000 mısıraya yayılan güçlü ve etkileyici sanatsal dili bunun en büyük kanıtıdır. Eserlerini verirken dış dünyadan yansıyan olayları ve oluşumları mümkün olduğu kadar doğru, net, sade ve anlaşılır bir şekilde anlatma gayreti içine girer. Bu yöntemini 1554 yılında Kolozsvár'da yayınlanan *Cronica*'nın – burada *Jázon és Medea* (1537-1538) (İason ve Medeia), *Zsigmond király és császár krónikája* (1552) (Kral Sigismund'un ve İmparatorun Kroniği), *História Zsigmond császár fogságáról* (155?) (İmparator Sigismund'un Esaretinin Tarihi), *Jónás proféta* (1553) (Yunus Peygamber) ve *János király fiáról való szép krónika* (1554?) (Kral János'un Oğlu Hakkında Güzel Bir Kronik) adlı eserleri yoktur – önsözünde açıkça belirtir⁹:

“Bu şimdiki eseri yalnızca savaşan, düello eden, kaleler-şehirler yıkan ve kalelerde acı çeken Macar yiğitlerinin hayırlı ve şöhretli [bir şekilde] hayatta kalabilmelerinde ve pagan düşmana karşı koymalarında ve mücadele etmelerinde yol göstermek için yazdım. Zira ruha uygun bir şekilde şeytanla, bedenle ve bu dünyayla tecrübeli iyi bir Hristiyan olarak çarpışınlar; benzer biçimde bu dünyaya göre pagan düşmanla savaşmak ve karşı koymak, ebedi hayatı kazanmak lazım. Lakin savaşmak, insan öldürmek çok eski zamanlarda, daha Âdem babamızın zamanında, ilk iki oğlundan biri diğerini, Kabil Habil'i öldürdüğü zaman başlamıştı. O zamandan başlayarak sayısız birçok mucizeler, savaşlar, öldürmeler olmuştur, tarih içinde bilgiler bütün hepsini kaydetmişlerdir. Ben, bu biçare Macaristan'da mucizevi derecede tehlikeli savaşların başladığını gördüm ve düşündüm ki bunları son bir hatıra olarak yazıya geçirebilen hiç kimse yok. Bunların hepsini düşünerek ve beylerimin ve dostlarımın bu konu üzerine olan uyarılarını sık sık dinleyerek, ben bu zavallı aklımla bunlarla uğraşmaya ve birkaçının tarihini yazmaya, derlemeye ve halka yayınlamaya, birçok tarihi eser arasından son bir hatıra olması üzerine kafa yormaya kendimi zorladım...”

Tinódi başından beri sıkı sıkıya bağlı olduğu edebi formda herhangi bir kısıntıya gitmeden ama olayları güvenilir ve ayrıntılı bir şekilde anlatma yöntemini de bir kenara bırakmadan eserlerini verir. Çağında neredeyse artık yüz yıldır devam eden Türk-Macar mücadelesinin önemli olaylarını ve seyrini derli toplu bir şekilde ulusunun önüne koymuş olmasına rağmen, Mohaç'tan sonraki yıllarda Macaristan'da bir ilham perisi olarak pek de

⁹ Szakály és Dávid, age., s. 481; <http://www.tankonyvtar.hu/historia-1981-02/historia-1981-02-lantos>, (15.11.2010).

GÖKHAN DİLBAŞ

kabul görmemiştir. Onun değeri çok daha sonraları anlaşılmiştir. Macar ulusunun ülkesi için giriştiği mücadele Macaristan'da tarih yazımını kısa zamanda olgunlaştırmış ve geçmişte yaşanan olayları doğru ve sade bir şekilde anlatan eserlerin erkenden aranmasına sebep olmuştur. XVIII. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan modern Macar tarih yazımı Tinódi gibi olayları net ve anlaşılır şekilde kaleme almış olan kronik yazarlarına şiddetle ihtiyaç duyuyordu. Bu yüzden Macar tarih yazarları Tinódi'yi keşfetmekte pek de gecikmemişlerdir. Macar Orta Çağ tarihini, özellikle Osmanlılarla yapılan mücadeleleri yazmak isteyen tarihçiler Tinódi'nin eseri *Cronica*'yı mutlaka gözden geçirmişler ve ondan yararlanmışlardır. Tinódi, Macar edebiyatı ve kültür tarihinde hem edebi, hem de tarihi yönden ortalamanın çok üzerinde olan önemli bir kişiliktir. Bunu kendisi de *Cronica*'nın önsözünde vurgular¹⁰: "... Şimdiki olayları onları icra etmiş olan, doğruyu söyleyen alçakgönüllü yiğitlerle konuştum, ne bağış için, ne dostluk için, ne de korku için yalan yazdım, az yazdım, öz yazdım, eserimin içinde herhangi bir yerde hata varsa, bu benim hatam olmadığı gibi onları ismi geçenlerden duydum." Tinódi'nin verdiği bilgilerin ve anlattıklarının doğru olmadığına inanmamız için hiçbir sebep yoktur. Tinódi'nin şiirlerinde ve şarkılarında Macaristan'ın gerçek tarihini anlattığı kesindir. Hangi açıdan bakarsak bakalım Tinódi, Macar tarih yazımının önemli kaynaklarından birisidir.¹¹

Tinódi, Macar ulusunun yaşadıklarını kuru kuruya anlatsaydı eserleri muhtemelen bu kadar etkili bir şekilde bürünemeyecekti. Ancak eserlerinin içine tarihten eklediği birtakım olaylar ve karakterler onları daha zengin hale getirmiştir. Zamanın ve şartların zorluğundan ötürü kitapla, okumayla pek fazla ilgilenemeyen sınır kalelerindeki askerlere ancak bu şekilde moral verebilir, asilzadelere ve cephe gerisindeki halka da ülkenin durumunu ancak bu şekilde anlatabilirdi. Sınır kalelerinde gerçekleştirilen savunma Hristiyanlığın manevi gücünü ve Macar ulusal değerlerini de arkasına alarak daha da güç kazanmalı, ülkenin her tarafına yayılmalı, Macar ulusuna güç ve moral vermeliydi¹². XVI. yüzyıl Macar tarihini çağdaş yabancı kaynaklardan okumadan, onlardan destek almadan Sebestyén Tinódi'den rahatlıkla öğrenebiliriz. Tinódi, Macar ulusal tarihinde çok önemli olayları barındıran, bir dönüm noktası teşkil eden XVI.

¹⁰ Csörsz, age., s. 45; <http://www.tankonyvtar.hu/historia-1981-02/historia-1981-02-lantos>, (15.11.2010).

¹¹ Csörsz, age., s. 44; <http://www.tankonyvtar.hu/historia-1981-02/historia-1981-02-lantos>, (15.10.2010).

¹² Szilasi, age., <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583>, (18.01.2011).

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINODI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

yüzyılı deyim yerindeyse tek başına anlatabilir. Latin tarihçisi Ammianus Marcellinus (330'a doğru-400'e doğru): "Tarih yazımı (...) sadece olayların önemli noktalarına değinir, sıradan oluşumların detaylarını vermez" diyerek tarih yazımı anlayışını ortaya koymuştur. Tinódi de çağında gerçekleşen öyle olaylar anlatır ki, bunlar Macaristan'ın ve Macar ulusunun kaderini değiştiren oluşumlardır¹³. Eserlerinde çağındaki oluşumları eğip bükmez, onları süslemez, yaşanan olayları birtakım yan oluşumlarla gölgelemez. Bilakis yaşananları doğrudan anlatır ve onları şarkı haline getirerek ulusunun hafızasına adeta kazır. Tarihi şarkı kavramı şairin kendi çağına uygun bir kavram olduğu kadar, aynı zamanda yaratıcı bir oluşumun da işaretidir. Tinódi kendi çağını ifade eder, çağına uygun bir edebi duruş sergiler, çağında şövalyelik ruhunun henüz ölmediğini, aksine sağlam bir şekilde ayakta durduğunu ispat eder; kısacası kendi çağının özelliklerine bürünür. Zaten XVI. yüzyıldaki tarihi şarkıları artık sıradan gezgin şarkıcılar değil, eğitim görmüş Sebestyén Tinódi gibi lavtacılar okumaktaydı¹⁴. Tinódi'nin okumuş, olayların sonuçlarını tahmin edebilen, bilgili ve kültürlü bir insan olduğunu *Cronica*'nın önsözünden derhal anlayabiliriz¹⁵:

„Haşmetli ve izzetli hükümdarım, bu biçare Macaristan'a pagan Türk imparatorundan dolayı birçok tehlike geldiğini düşünüyorum ve zatalilerinin yiğitlerinin kaybına ve yararlılığına, zaferlerine kronikte yer veriyorum, Haşmetlinin sadık hizmetkarı olduğumu belirtiyor ve memnuniyetini görüyorum, çünkü bütün yeni gelişmelerin yazılmasını memnuniyetle karşıladıklarından ve okuduklarından dolayı bilge prenslerin maneviyatını iyi biliyorum. Ya zafer, ya da yenilgi, fakat onlardan bahsetmek müthiş.”

Tinódi'nin soyluluk arması da ilginç bir karaktere sahiptir. Bu arma uzunlamasına ikiye bölünmüş bir kalkanla temsil edilir. Armaya karşıdan bakıldığı zaman sağ tarafındaki kırmızı alan üzerinde bir kolun bir kılıcı kabzasından tutup havaya kaldırdığını; sol taraftaki mavi alanda ise bir elin lavta tuttuğunu görürüz. Tinódi büyük bir ihtimalle Türk savaşları sırasında sol kolundan, belki de sol elinden yaralanmıştır. Bunu kılıç kabzası tutan kol tespit ederken, diğer taraftaki lavta sembolü ise ününün ülkenin her tarafına yayıldığını ifade etmektedir. Arma üzerindeki miğfer ise şairlik değerlerinin

¹³ Csörsz, age., s. 101.

¹⁴ Yıldırım, Vural, Macar Sevi ve Doğa Şiirleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2924, Dünya Edebiyatı Eserleri Dizisi/78, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara, 2002, s. 4.

¹⁵ Csörsz, age., s. 34;

http://irodalom.elte.hu/villanyспенot7index.php/1554:_Megjelenik_Tin%C3%B3di_Sebesty%C3%A9n_Cronic%C3%A1ja, (19.12.2010).

GÖKHAN DİLBAŞ

ebediyen korunacağını gösterir. Kral Ferdinand'ın asalet mektubundaki ifadeleri de oldukça ilginçtir: “Sebestyén, seni terennüm edilen eserinle kâinatın yaratıcısı olan Tanrı kutsamıştır ve tarihte Macar dilinde süslenmiş şiirlerinin yer almasıyla bütün çağdaşlarından üstünsün.” Mektup, 25 Ağustos 1553 tarihinde Viyana’da yazılmıştır. Bir yıl sonra basılan *Cronica*’da ise Tinódi, Kral Ferdinand’a şükran duygularını sunmaktadır¹⁶.

Lavtacı yaşamı boyunca rahat ve huzur içinde çok az dönem geçirmiştir. Yaşadığı zorlukları ve çektiği sıkıntıları şiirlerinde de anlatmıştır. *Eger vár viadaljáról való ének*’de „egy füstös szoba” (dumanlı bir oda), *Török János vitézségéről szóló ének*’de „puszta kamora” (terkedilmiş oda) ve *Ördög Mátyás veszödelme*’de „hideg szoba” (soğuk oda) şeklinde ifadeler geçmektedir¹⁷. Ancak şiirlerinde bu ifadeler geçmesine rağmen ilerleyen yıllarda Kassa’da bir ev satın aldığını, hizmetçileri olduğunu ve ölümünden sonra da eşine oldukça iyi bir miras bıraktığı bilinmektedir¹⁸. Tinódi, *Cronica*’nın ilk sayfasında eserin konusu hakkında bilgi verir¹⁹: „İlk bölümde Kral János’un ölümünden başlayarak bu yıla kadar Tuna ötesinde Erdel’le olan bütün savaşlar, tehlikeler, kısa bir halde güzel nağmelerle şarkıya dönüştüler. Diğer bölümde farklı-farklı zamanlarda ve ülkelerde meydana gelen olaylar, tarihler vardır.”

Eserin iki bölüme ayrılması, ilk bölümün ülkedeki tarihi olayları anlatmasına, ikinci bölümün ise olayları anlatan tarihi şarkılara yer vermesine zemin hazırlamıştır. Tinódi’yi günümüzdeki bir olay yeri muhabiri olarak düşünebiliriz. Daima doğruyu yazar, olayların tanıklarıyla konuşur, olay yeri vesikalarının peşine düşer²⁰. Eserlerine bütün olarak bakıldığı zaman, olayların anlatımına olduğu kadar onları meydana getiren karakterlere de ayrıntılı şekilde yer verdiği görülür. Aşağıdaki mısralar bunun güzel bir örneğidir²¹:

¹⁶ Szadeczky, Lajos, “Tinódi Sebestyén cimeres nemes levele”, Erdélyi Múzeum, (XVIII. évf.), 7. sz, 1901, s. 391-392.

¹⁷ Szerb, age., s. 74; Csörsz, age., s. 26.

¹⁸ Csörsz, age., s. 165.

¹⁹ http://irodalom.elte.hu/villanyспенot/index.php/1554:_Megjelenik_Tin%C3%B3di_Sebesty%C3%A9n_Cronic%C3%A1ja, (19.12.2010).

²⁰ Szerb, age., s. 74; Csörsz, age., s. 82.

²¹ MIT, köt. I, 1964, s. 392-393; Szilasi, age., <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583>, (18.01.2011).

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINODI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

„Orada aklına gelerek Lőrinc Nyári'nin kendisinin,
Szolnok'un sağlam kalesini bütünüyle enkaz halinde bıraktıkları,
Kendinden dahi emin değil korkusundan,
Enkaz halindeyken bırakmıştı Szolnok'un kapısını.

Acı içinde kendisi, yolda duruyor,
Büyük bir ıstırap içinde düşünmeye başlıyor,
Ölmek daha iyi Szolnok'un kalesinde,
Yaşamaktansa bu dünyada utanç içinde.

Geri dönüyor, Szolnok'un kapısından içeri giriyor,
Ölümünü büyük bir cesaretle sonuçlandırıyor.”

(Ördög Mátyás veszödelme)

Cronica'nın ilk bölümünde 1540-1552 yılları arasındaki olayları anlatan sekiz eser bulunur: *Az vég Temesvárban Losonczi Istvánnak haláláról* (1552) (István Losonczi'nin Sınırdaki Temesvár'da Ölümü Üzerine) adlı eser Osmanlı komutanlarından Ahmet Paşa'ya ve ilerlemekte olan Osmanlı ordusuna karşı verilen mücadeleyi anlatır. *Budai Ali basa históriája* (1553) (Buda'lı Ali Paşa'nın Tarihi) 1552 yılında Drégely kalesine karşı harekete geçen Ali Paşa'nın seferinden, kale kuşatmasından ve kale komutanı György Szondi'nin (?-1552) yiğitliğinden bahseder. *Ördög Mátyás veszödelme*'de (Ördög Mátyás'ın Yenilgisi) ise Macarların Ördög Mátyás diye andıkları Teuffel Erasmus ile Buda'lı Ali Paşa arasında vuku bulan Palást çarpışması anlatılır. Birinci bölümün diğer eserleri *Szegedi veszedelem* (1552) (Szeged'in Mahvoluşu), *Eger vár viadaljáról való ének* (1553) (Eğri Kalesi'nin Mücadelesi Hakkında Şarkılar) ve bunun daha kısa bir versiyonu olan *Egri históriának summája*'dır (1553) (Eğri Tarihinin Özeti). İkinci bölümde ise *Buda veszéséről és Terek Bálint fogságáról* (1541) (Buda'nın Kaybı ve Bálint Török'ün Esareti Üzerine) adlı eserin dışında daha küçük kale kuşatmalarından ve zaferlerden bahseden şiirler yer alır²². Son yıllarda yapılan ayrıntılı tarihi ve edebi araştırmalar, Tinódi'nin eserlerinin son derece güvenilir olduğunu, onları büyük bir dikkat ve hassasiyetle kaleme aldığını ve tarihçilere oldukça önemli tarihi malzeme sağladığını kesin şekilde ortaya koymuştur. *Cronica*'nın esas itibarıyla iki amacı vardır. Birincisi Tinódi'nin o zamana kadar yazdığı eserleri derli toplu bir şekilde bir araya getirmek, yıkılan şehirlerin ve

²² Csáky, Károly, Irodalmi Kapcsolatok I. (Klasszikusok nyomában), Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2004, s. 11-12, 16; Csörsz, age., s. 82-83; <http://mek.niif.hu/03600/03601/03601.pdf>, (30.11.2010).

GÖKHAN DİLBAŞ

kalelerin durumunu yansıtmak, çekilen acıları dile getirmek; öte yandan tehlikeli savaşların tarihini unutturmamak. Bunlardan başka sınır kalelerindeki Macar askerlerinin Türklere karşı nasıl duracağını ve savaşacağını öğretirken, haleflerine ise atalarının neler yaptığını anlatma amacı da güder. *Cronica*'daki eserler kesinlikle öğretici bir amaç taşırlar²³. Lavtacı'nın bu eseri çağdaşları, halefleri ve tarih yazarları tarafından her zaman el üstünde tutulmuş, çağdaşları onu "temyizi olmayan güvenilirlikte tarihi bir kaynak" olarak kabul etmişlerdir. Daha XVI. yüzyılda Keresztély Schesaeus (1536 civarı-1585), János Zsámboki (1531-1584), Ferenc Forgách (1530-1577), Miklós Istvánffy (1538-1615) ve niceleri onun değerini anlamışlardır²⁴.

Tinódi'nin eserlerini ayrıntılı bir şekilde gözden geçirecek olursak onun, çağındaki tipik bir tarihi şarkı yazarı olmadığı hemen göze çarpar. Kendi çağına kadar sadece şifahi yolla söylenmiş, çoğu henüz yazıya geçirilmemiş antik Macarca eserlerin saf formunu bilinçli bir şekilde toparlayıp son şeklini verdiği gibi, aynı zamanda köklerini bu eserlerden alan eserleri Macar edebiyatında yeni bir çığır açmış ve bunlar Rönesans çağında Macar edebiyatında yeni bir heyecan dalgası yaratmıştır²⁵. İlk başta liriklerinin ses düzeni oldukça farklıdır. Edebi kariyerinde tecrübe kazandıkça ikincil oluşumları bir kenara bırakmış, eserlerinin belkemiğini oluşturan olayları daha çok ön plana çıkarmış ve vurgulamıştır. Tinódi'nin edebi karakteri ve ortaya koyduğu eserleri kendisini XVI. yüzyıl Macaristan'ına adeta kazımıştır. O ve çağdaşları şiirlerin sadece bestecisi değil, aynı zamanda söz yazarları da olduklarından dolayı kendilerini o çağda Macaristan topraklarında gezinen ve ücret karşılığında başkalarının eserlerini terennüm eden kemancıardan daha üstün görürlerdi ve kendilerine kemancı denmesinden hoşlanmazlardı²⁶. Şurası kesindir ki, Sebestyén Tinódi halkçı bir şairdir. Onun lavtası eşliğinde dile getirdiği müzikler ve kullandığı edebi ölçüler takip eden yarım yüzyıl içinde daha iyi anlaşılmiş ve şairi önemli bir noktaya taşımıştır. Tarihi şarkılarındaki melodilerin büyük kısmı çağında Macaristan'daki ve Orta Avrupa'daki melodilerden farklı olarak daha çok maneviyatı güçlendiren kilise müziğine yakın durmaktadır. Onun melodilerinde Alman, Çek, Leh ve çağında tüm

²³ Csörsz, age., s. 34; Szilasi, age., <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583>, (18.01.2011).

²⁴ Csáky, age., s. 5; MIT, köt. I, 1964, s. 390-391.

²⁵ MIT, köt. I, 1964, s. 389.

²⁶ Takáts, Sándor, Macaristan Türk Âleminde Çizgiler, (çev.) Sadrettin Karatay, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, s. 222-223; Csörsz, age., s. 168.

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINÓDI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

Avrupa'yı etkisi altında bırakan İtalyan melodilerinin etkisi görülür²⁷. XVI. yüzyıl Macar edebiyatı tarihinde kılıcını bırakıp Türklerle olan mücadeleye şiirleri ve lavtası ile katkıda bulunan Tinódi'yi görmezlikten gelmek, Macar edebiyatının sürekliliğini yok saymak olur. Zaten nereden bakarsak bakalım yolumuz bir şekilde mutlaka Tinódi ile kesişir. Tinódi'de antik Macarca eserlerin etkisi yoğun halde görülmez, onlar şairliğinde sadece anlam olarak yaşarlar; o, tamamen yeni bir oluşum ortaya koyar. Yaşanan olayları o zamana kadar yerleşmiş olan bakış açılarından daha değişik bakış açılarıyla ele alması sonucunda eserleri daha heyecanlı bir şekle bürünür²⁸. Tinódi'nin eserlerinde Alman edebiyatında da etkisi olan tarihi şarkıların yapısına rastlanır. Almanca tarihi şarkılarda da bir açılıp bir kapanan mısralar, saz ozanlarının ortaya koyduğu kendine özgü edebî oluşumlar, fakirliği ve ıstırapları ifade eden yapılara rastlamak mümkündür. Tinódi'nin kendi karakteri, kendi etkisi her eserinde hissedilebilir²⁹. Şairliği hakkında şu gerçeği kesin şekilde tespit edebiliriz: Bütün eserlerinde çağında gerçekleşmiş olan tarihi olayları şiirsel dille anlatır. Ondaki tarih kavramı “gerçekleşmiş olayları”, anlatım üslubu ise “şiirleştirilmiş olayları” karşılar. Tinódi'nin edebî bakış açısı ve şairliği bu temeller üzerine kurulmuştur³⁰.

**3. SEBESTYÉN TINÓDI'NİN ÇAĞINDA
MACARİSTAN'IN DURUMU VE TINÓDI'NİN MACAR
EDEBİYATI TARİHİNE OLAN ETKİLERİ**

Tinódi'nin yaşadığı dönem Macar ulusu ve Macaristan adına gerçekten çok hareketli, çok çetin ve çok değişken oluşumların meydana geldiği bir zaman dilimidir. Osmanlıların ve Habsburgların Macaristan toprakları üzerindeki paylaşım kavgası ülkenin her türlü kaynağını yiyip bitirmektedir. Tinódi'nin maneviyata ve manevî değerlere önem atfetmesi sadece bunlara ihtiyacı olduğu dönemlerde ortaya çıkmaz. Eserlerinde dini öğelere güçlü vurgular yaparken, bir yandan da maneviyattan uzaklaştığı zaman bireyin ve ulusun başına neler gelebileceğinin altını çizer. Bu yıllarda tüm Avrupa'da Protestan mücadele de devam etmektedir. Çağdaşlarının büyük bölümü bu inanca sıkı sıkıya bağlı kalırken o, Protestanlığa karşı

---

²⁷ Csörsz, age., s. 173-174.

²⁸ Di Francesco, Amedeo, “A históriás ének mint formula-költészet”, Irodalomtörténeti Közlemények, XCIII. évfolyam, 4. szám, 1958, s. 457.

²⁹ Zemplényi, Ferenc, “Régi magyar irodalom és európai közköltészet”, Irodalomtörténeti Közlemények, XCVI. évfolyam, 5-6. szám, 1992, s. 556.

³⁰ Szilasi, age., <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583> (18.01.2011); Csörsz, age., s. 19.

GÖKHAN DİLBAŞ

ifadeler kullanmaz. XVI. yüzyılda Türklere karşı yapılan mücadele sadece ülke savunması için değil, aynı zamanda Tanrı'nın sevgisini, merhametini kazanmak ve ilahi kurtuluşa kavuşmak için de yapılıyor; bu anlamda dini bir görev de sayılıyordu. Macaristan'da 1530'lu yılların sonuna doğru günahlarından dolayı bir ceza olarak Türk fetihlerini Macar ulusunun başına Tanrı'nın musallat ettiği düşüncesi tüm ülkeye hâkim olmuştur. Bu düşünce bu dönem Macar edebiyatının sınırlarını çizer³¹. Tinódi'nin Macar topraklarında Osmanlılara karşı verilen mücadeleyi zaman zaman bir Hıristiyanlık seferi olarak değerlendirdiği hissine de kapılabiliriz. Osmanlılar, Avrupa kıtasına geçtiğinden beri onlara karşı her zaman en çetin şekilde Macarlar karşı koymuştur ve Macaristan bu yüzden uzun yıllar "Hıristiyanlığın kalkanı" olarak anılmıştır. Tinódi'nin dini şarkılar yazmasının arkasında bu gerçek de vardır³². Çağında yazılan ilahilerle Tinódi'nin dini şarkılarının formunu karşılaştıracak olursak aralarında benzerlikler olduğu hemen göze çarpar³³. Tarihi ve dini şarkılar Sebestyén Tinódi'den sonra daha esaslı bir şekilde ortaya çıkmış ve Macar edebiyatında sarsılmaz bir yer elde etmiştir, fakat kendisinden sonra gelen şairlerin hiçbiri onun ortaya koyduğu eserlere benzer eserler ortaya koyamamışlardır³⁴.

Tinódi'nin tarihi güvenilirliği sadece yazdıklarını anlaşılabilir bir şekilde ifade etmesinden ileri gelmez. Güçlü bir zafer isteği, canlı bir dikkat yeteneği ve olayları en ince ayrıntısına kadar tasvir etmesi de bu konuda önemli bir etkidir. Tasvirlerinden olayların yaşandığı mekânları kusursuz bir şekilde gözümüzün önünde canlandırabiliriz. Ortaya koyduğu eserler tarihi vakaların sınırını basit bir şekilde çizmediği gibi, aynı zamanda Macar ulusunun ona çok şeyler borçlu olduğunu da hissettirir. Vatanseverlik duygusunun en çetin zamanlarda birçok ulusun kaderini değiştirdiği bilinen bir gerçektir. Tinódi vatanseverliğini her fırsatta pratiğe dökmenin yollarını arar, dini ve ahlaki prensiplerini bu şekilde oluşturur. Akli ve yüreği her daim ülkesinin boğuştuğu sorunlarla ve bu sorunların çözüm yollarını bulmakla yakından alakalıdır. Sorunların çözümü için birlik, cesaret ve dini

---

³¹ Csáky, age., s. 7, 11.

³² Nemeskürty, István, Haza a magasban, Tinódi Sebestyén Bibliából magyarrá költött énekei, Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2002, s. 11; Szilasi, age., <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583> (18.01.2011).

³³ Császár, Ernő, "A Magyar Protestáns Zsoltárváltás a XVI. és XVII. Században", Irodalomtörténeti Közlemények, Tizenkettedik évfolyam, Második Füzet, 1902, s. 171.

³⁴ Waldapfel, Imre, "Gyöngyösi-Dolgozatok I. Gyöngyösi István epikus műfaja", Irodalomtörténeti Közlemények, Negyvenkettedik évfolyam, 1932, s. 42.

MACAR OZANI SEBESTYÉN TINÓDI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ

inançlara bağlılığı işaret eder³⁵. Macar edebiyatında ondan önce hiç kimse olayları onun kadar sade, net, doğal, halkın her kesiminin anlayabileceği ama bir o kadar da etkili bir şekilde anlatmayı başaramamıştır. Şurası kesindir ki, Tinódi'nin şarkıları bugün de yüreklere akmakta ve dinleyicilere Macar ulusal yapısını oluşturan bütün öğeleri en etkili şekilde aktarmaktadır. Onun eserleri ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayılarak Miklós Zrínyi'ye (1620-1664) kadar ulaşmış, zenginleşmiş ve etkisini arttırmıştır³⁶. Zrínyi'nin en önemli eseri olan *Szigeti veszedelme*'de de (1651) (Sziget Tehlikesi) Tinódi'nin etkisi görülür³⁷. Géza Gárdonyi (1863-1922) de Egri (Eğri) savunmasını anlattığı *Egri Csillagok* (1902) (Eğri Yıldızları) adlı eserini Tinódi'nin etkisiyle kaleme almıştır. Sebestyén Tinódi'nin lavtasından çıkan ezgiler üç yüz yıl boyunca ülkeyi etkilemiştir. Macaristan'da toplumun her kesimi Tinódi'nin eserlerinden mutlaka etkilenmiştir ve bu durum etkisini uzun yıllar boyunca sürdürmüştür. Ülke topraklarını baştanbaşa kat ederek gezen ve olayları yerinde gören gezgin yazarlarına oranla yaşananları daha toplumsal gerçekler temelinde ele alma ve terennüm etme eğilimindedirler. Lavtacının eserlerindeki heyecan ve coşku, eserlerinin içinde yansıttığı olayların birçoğunun canlı görgü tanığı olmasından veya olayları yaşayanların ağzından dinlemesinden kaynaklanmaktadır. Tinódi'nin eserleri bunun için yüzyıllardır sürekli olarak gündemdedir. Tinódi ve çağdaşları İncil'i şarkılar ve lavta eşliğinde halka sunmuşlar; bu arada Macar yiğitlerinin yaptıklarını, savaşları, zaferleri, yenilgileri, rehin alınma olaylarını, ihanetleri, anlaşmaları ve Erdel'de yaşanan gelişmeleri de cephe gerisinde yaşam mücadelesi veren halka anlatmayı ihmal etmemişlerdir³⁸.

4. SEBESTYÉN TINÓDI'NİN ESERLERİNİN GENEL BİR İNCELEMESİ VE ESERLERİNDEKİ TÜRK İZLERİ

Sebestyén Tinódi'nin eserlerinin en önemlilerinden biri olan *Jázon és Medea* (1537-1538) (İason ve Medeia), onun Truva Savaşı'nı gayet iyi bildiğini gösterir. Nitekim kaynağı Guido da Columna (1210 civarı-1287 civarı) Macaristan'da gayet iyi biliniyordu. İncil'deki olaylara dayanarak

³⁵ Szilády, age., s. XXXIV.

³⁶ Szilády, age. s. XXXVII.

³⁷ MIT, köt. I, 1964, s. 393.

³⁸ Csörsz, age., s. 113-144, 164; Nemeskürty, age., s. 17-18; Szabó, András Péter, "Tinódi Arcai", Helikon, XIX. évfolyam, 19. (513.) szám – Október 10, 2008, http://www.helikon.ro/index.php?m_r=1430, (01.03.2012).

GÖKHAN DİLBAŞ

kaleme aldığı *Judit asszon históriája* (1539-1540?) (Judith'in Tarihi), *Dávid kiral mint az nagy Góliáttal megvitt* (1549) (Kral Davud Koca Golyat'la Nasıl Dövüştü), *Jónás próféta* (1553) (Yunus Peygamber) diğer önemli eserleri olarak sıralanabilir. Türklerin Macaristan'a karşı en yoğun askeri harekâtlarını başlattıkları zaman diliminde yazdığı *Zsigmond király és császár krónikája* (1552) (Kral Sigismund ve İmparatorun Kroniği) ve *História Zsigmond császár fogságáról* (155?) (İmparator Sigismund'un Esaretinin Tarihi) adlı eserlerinde ise Erdel tarihinden kesitler anlatır³⁹.

Tarihi şarkı kategorisine girmeyen üç eseri günümüze kalmıştır: *Hadnagyoknak tanúság mikor terekke szömbé akarnak öklelni* (1550) (Türklerle Karşı Karşıya Mücadele Etmek İsteyen Teğmenlerin Tanıklığı), *Sokféle részögösről* (1548) (Çeşitli Sarhoşluk Durumları Üzerine) ve *Az udvarbirákról és kulcsárokról* (1553) (Saray Kethüdarları ve Kilerciler). Tinódi, *Buda veszéséről és Terek Bálint fogságáról* (1541) (Buda'nın Kaybı ve Bálint Török'ün Esareti Hakkında), *Príni Péternek, Majlát Istvánnak és Terek Bálintnak fogságokról* (1542) (Péter Príni'nin, István Majlát'ın ve Bálint Terek'in Esaretleri Üzerine) ve *Verbőczi Imrehnek Kászón hadával kozári mezőn viadalja* (1543) (Imre Verbőczi'nin Kasım'ın Ordusuyla Kozár Ovasındaki Mücadelesi) gibi çağındaki olayları bütün çıplaklığıyla anlatan eserleriyle çağının propagandasını yapıyordu. Bu eserlerin içindeki insanı kavrayıcı yapı, yazarın olaylara ve kişilere doğrudan ulaşmasından ve eserlerinin içinde coşkulu lirik bağlantılar kurmasından ileri gelir. Eserlerinde her daim kronolojik bir sıra takip etmeye gayret eder. Yukarı Macaristan'da gerçekleşen olayları da eserlerine taşımaktan çekinmez: *Az szalkai mezőn való viadalról* (1544) (Szalka Ovasında Gerçekleşen Mücadele Üzerine) adlı eserinde Osmanlıların 1544 yılında Léva kalesine karşı olan seferini anlatırken, *Kapitán György bajviadalja*'da (1550) (Komutan György'ün Mücadelesi) Bujak nahiyesi civarında Gomba tepeliklerinin üzerine inşa edilmiş ve Macaristan'daki Türk savaşlarında önemli bir konuma sahip olan kalenin surlarının altında kale komutanı György'ün verdiği mücadeleyi anlatır. *Varkucs Tamás idejébe lött csaták Egerből*'de (Eğri'den Tamás Varkucs Zamanında Olan Mücadeleler) (1548) Szanda kalesi ile beraber civardaki Füleke ve Gács gibi başka kalelerin de kaderinden bahseder. 1548 yılında ülkenin kuzeyinde bulunan ve artık birer haydut yatağı haline gelmiş olan Szitnya, Léva, Csábrág ve Murán kalelerinin ele geçirilip yıkılmasına karar verilir. Tinódi, 1549 yılında bu kalelere karşı yapılan seferlerden *Szitnya, Léva, Csábrág, és Murán várának*

³⁹ Csörsz, age., s. 143; MIT, köt. I, 1964, s. 389-390.

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINODI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

megvevése (1549) (Szitnya, Léva, Csábrág ve Murán Kalesinin Savaşı) adlı eserinde bahseder. 1545 yılında başlayan ancak Erdel'deki sorunlar ve Martinuzzi'nin (Fráter György veya Rahip György) (1482-1551) Osmanlılar aleyhine olan çabaları yüzünden 1552 yılında sona eren “ateşkes” döneminde ise Osmanlı karşıtı eserler yazmaz ama Osmanlıların başka faaliyetlerinden bahseden eserler verir: *Szulimán császár Kazul basával viadaljáról* (İmparator Süleyman'ın Kasım Paşa ile Mücadelesi Üzerine) (1546) ve sonradan kaybolan *Török császárok krónikájá* (Türk imparatorlarının Kroniği). Bunlardan başka 1546 yılında yaşanan Schmelkalden Savaşı'nda İmparator V. Karl'ın (1516-1558) yanında Protestanlara karşı mücadele eden Macar süvarilerinden bahseden *Károl császár hada Saxoniában, ott kúrfirstnak megfogása* (İmparator Karl'ın Elektörü Ele Geçirdiği Saksonya Seferi) (1550) adlı eserini yazar. Bu eser ve *Szitnya, Léva, Csábrág, és Murán várának megvevése* (1549) (Szitnya, Léva, Csábrág ve Murán Kalesi'nin Savaşı) Tinódi'nin Kral Ferdinand'ı desteklediğinin açık bir kanıtıdır⁴⁰.

Tinódi'nin edebi yeteneğinin şekillenmesinde ve tecrübe ettiği oluşumları etkili şekilde ifade etmesinde hamisi Bálint Török'ün (1502-1550) Osmanlılara esir düşüşü, ülkede Türk karşıtı bir politika izlenmesi ve Macar ulusunun içinde bulunduğu şartların büyük etkisi vardır. Mohaç'ta alınan yenilgi ve Buda'nın kaybı Macar ulusal, kültürel ve edebi tarihinde; kısacası Macar ulusunun ulusal benliğinde etkileri bugün dahi süren derin izler bırakmıştır. Bütün bunlardan başka mitolojiden alınmış antik Yunan karakterleri ve İncil'deki birtakım mucizevi olaylar da Tinódi'nin şairlik anlayışını etkilemiş, eserlerinin içine Bonfini ve Thuróczy'den birtakım bilgiler eklemiş olması onları daha da zengin hale getirmiştir. XVI. yüzyıl Macaristan'ında „Homeros” olarak kabul edilmesi bir tesadüf değildir. Tinódi edebi kariyerinin başında Kral János'un (1526-1540) yanındadır, ancak ilerleyen yıllarda ülkede Osmanlıların ele geçirdiği toprakların yüzölçümüne paralel olarak Osmanlı etkisinin gitgide ağırlığını hissettirmesiyle beraber Tinódi'nin de safı belli olmaya başlar. Zaten Osmanlılar aleyhine daha olumsuz eserler meydana getirmesi de hamisi Bálint Török'ün Osmanlıların eline düşmesinden sonraki zamana denk gelir. Tinódi bu andan itibaren eserlerini artık tamamen Türk karşıtı bir düşünce yapısı içinde ortaya koyar⁴¹. 1554 yılında çıkan *Cronica*'da açıkça Kral Ferdinand'ın (1526-1564) yanındadır, hatta doğrudan doğruya ona hitap

⁴⁰ Csörsz, age., s. 85; Csáky, age., s. 6, 9, 14; MIT, köt. I, 1964, s. 390-391.

⁴¹ Csörsz, age., s. 166-167; Szilády, age., s. XXVI; Szakály és Dávid, age., s. 486.

GÖKHAN DİLBAŞ

etmektedir. Zaten Ferdinand'ın ona verdiği asalet unvanı ve asalet mektubunda kullandığı ifadelerden de bunu anlayabiliriz. Yaşamının son zamanlarında Lavtacı, Macaristan'ın kurtuluşunu artık Ferdinand'tan beklemekte ve onu Macaristan adına bir ümit ışığı olarak görmektedir⁴².

Eserlerinin 1541'den sonraki ana teması artık Osmanlılar olmuştur. Yerel çarpışmaları ve kale kuşatmalarını daha çok vurgular. Tinódi, bu yıllarda ulusal savunmanın edebi öncüsü konumuna gelmiştir. Beyi Tamás Nadasy'nin (1498-1562) de bunda payı vardır. Lavtacı'nın eserleri özellikle 1552-1553 yıllarında her açıdan doruğa çıkar. Bu yıllarda eserleri halkı harekete geçirmeye yönelik bir karaktere sahiptir ve doğrudan doğruya bir tarihinin bakış açısıyla yazılmıştır. 1552'de başlayan Türk askeri harekâtı art arda eserler vermesine sebep olur: *Szigeti veszedelem* (1552) (Szeged'in Mahvoluşu), *Az vég Temesvárban Losonczi Istvánnak haláláról* (1552) (István Losonczi'nin Sınırdaki Temesvár'daki Ölümü Üzerine), *Enyingi Török János vitézségéről szóló ének* (1553) (Enying'li János Török'ün Yiğitliği Üzerine Söylenen Şarkılar), *Budai Ali basa históriája* (1553) (Buda'lı Ali Paşa'nın Tarihi), *Egervár viadaljáról való ének* (1553) (Eğri Kalesi'nin Mücadelesi Üzerine Olan Şarkılar), *Eger históriának summája* (1553) (Eğri Tarihinin Özeti), *Erdéli história* (1553) (Erdel Tarihi) ve *János király fiáról való szép krónika* (1554?) (Kral János'un Oğlu Üzerine Güzel Bir Kronik). 1552'de gerçekleşen Erdel'in Macar ana toprağıyla yeniden birleşme çabaları ve István Dobó'nun (1502-1572) aynı yıl başarıyla savunduğu Eger (Eğri) Kalesi Macaristan'da Osmanlı karşıtı politika izleyenlerin iki önemli dayanak noktasını oluşturmaya başlar. Tinódi bu şartlar altında tarihi şarkılarından bir olaylar zinciri oluşturur ve Macaristan'da Osmanlılara karşı olan bütün kesimleri harekete geçirmeye çalışır.

5. SEBESTYÉN TINÓDI'NIN UYAK, DİL VE EDEBİ STİL ANLAYIŞI

Tinódi'nin ortaya koyduğu edebi anlayış – ve uyak anlayışı – zaman zaman eleştiriye uğramış olsa da (örneğin István Gyöngyösi [1629-1704], 1693 yılında Tinódi'nin şiirin estetik yapısını gerçeği yansıtmak uğruna kurban ettiğini söyler⁴³) sadece kendi çağındaki Macar edebiyatçıları değil, kendisinden sonraki birçok Macar edebiyatçısını da etkilemiştir.

⁴² Jenei, age., s. 578-579;

http://irodalom.elte.hu/villanyspenot/index.php/1554:_Megjelenik_Tin%C3%B3di_Sebesty%C3%A9n_Cronic%C3%A1ja, (19.12.2010).

⁴³ Csórsz, age., s. 19.

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINÓDI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

Tinódi'nin *Cronica*'sı XVI. yüzyıl Macar şiirinin derli toplu tek eseridir ve bunu sadece tarihi bir kaynak olarak değil, aynı zamanda bilgili bir şairin bütün eserlerini bir araya getirdiği bir kompozisyon olarak da kullanmamız gerektiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Tinódi, bir yandan Macaristan'da vuku bulan olaylar hakkında şiirler yazıp, bunları Macar ezgileriyle birleştirerek antik çağ ozanları gibi lavtasıyla etkileyici bir şekilde terennüm ederken, öte yandan onları derleyip toparlar ve kaybolup unutulmalarını önlediği gibi aynı zamanda gelecek kuşaklara da ilham alacakları bir eser bırakmış olur. Son yapılan araştırmalar şairin sadece söz ve yazı olarak değil, edebi bütünlük olarak da kendisini her daim ispat edebileceğini ortaya koymuştur. Orta Çağ edebiyatında şiirin sadece konusuna önem atfeden görüşün karşısına Tinódi tek başına dikilir ve bütünüyle yeni bir şiir anlayışı ortaya koyar. Tinódi'nin ortaya koyduğu şiirsel ve edebi güzellikleri yalnızca uyak ve mısra düzeni sağlayabiliyordu. İstıraplı çılgınlıklar ve yalvarışlar onun şiirlerinde her zaman hayat bulabilirdi⁴⁴. Tinódi eserlerinde uyaklarla öyle bir etki yaratır ki, bu etki tüm mısrayı, tüm kıtayı ve tüm şiiri kaplar⁴⁵. O, bizlere edebi araçların sadece metrik uzanımlarla kullanılmayacağını örneklerini verir ve bunları eserlerinin içinde başarıyla kullanır⁴⁶.

Dini şarkıların tek renkliliği, sınır kalelerindeki askerlerin cesareti, aşkın mersiyesi, kapalı şiir mısraları, ifade edilmekte güçlük çekilen düşünce öğelerinin varlığı ve kahramanlık şiirleri Macar şiir geleneğinin gerçekleridir. Tinódi retoriklerin yardımıyla maddi ve manevi (beden ve ruh) savaşın metaforunu yaratır. Ebedi bir hayat için iki türlü savaşın da kazanılması gerektiğini belirtir: "... şeytanla, bedenle ve bu dünyayla tecrübeli iyi bir Hristiyan olarak çarpışınlar; benzer biçimde bu dünyaya göre pagan düşmanla savaşmak ve karşı koymak, ebedi hayatı kazanmak lazım..."⁴⁷. Tinódi'nin dili, stili, edebi karakteri süsten uzak, abartısız; ama ayrıntılı, açıklayıcı, düşündürücü, tasvirleri ve olayları tek tek ifade eder niteliktedir. Bu yolla Bálint Balassi'nin (1554-1594) şairliğine de ön hazırlık yapar⁴⁸:

⁴⁴ Czeizel, János, "Kazinczy Ferencz Epistolái", Irodalomtörténeti Közlemények, Huszadik évfolyam, Első Füzet, 1910, s. 37.

⁴⁵ Vadai, István, "+1 (Metrikai határjelölések a régi magyar versben)", Irodalomtörténeti Közlemények, XCV. évfolyam, 4. szám, 1991, s. 361.

⁴⁶ Vadai, age., s. 366.

⁴⁷ Szilasi, age., <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583>, (18.02.2011).

⁴⁸ MIT, köt. I, 1964, s. 392.

GÖKHAN DİLBAŞ

“Cesur bir yürekle yiğitliğe sahipler,
Düşman haberini alınca neşeleri yerindedir,
Hızlı bir şekilde iyi atlarına biniyorlar,
Kısa zamanda karşısında yerlerini alıyorlar.

Güçlü bir halde dövüşüyorlar, kadere meydan okuyorlar,
Aralarından ölenler, yaralananlar,
İçlerinden ebediyen esir düşenler,
Salıverilmiyorlar, onlar acı çekecekler.

...

Sağlam delikanlılar, yiğitler sınır kalelerinde,
Türklerle sık sık düello içerisinde,
Hristiyan inancı için sık sık savaşlar içinde,
Ve birçok ülkede iyi bir ün için, isim için.”

(Kapitán György bajviadalja)

XVI. yüzyılda, Tinódi Macar ulusuna güç ve moral verirken, Balassi Macar ulusunu duygusal anlamda besler. Lavtacı sınır kalelerindeki askerlerin sadece yaşantısını değil, aynı zamanda duygu dünyalarını da ifade ediyordu. Macar Rönesans edebiyatında Tinódi'nin ve Balassi'nin inkâr edilemez şekilde kesin bir etkisi bulunur. Bunu János Rimay'ın (1573-1631) mısralarında rahatlıkla görebiliriz⁴⁹.

Tinódi'nin dili Tuna ötesinin şivesini taşır. Sık sık kendi karakteristik özelliklerini dilinin içine ekler. Hayata bakış açısını ve edebi dilini gezgin yaşam tarzının etkilediği bir gerçektir. Bu etki kendisini en çok sesli harflerde gösterir: *ül* ve *öl*; *örül* ve *eröl*; *üt* ve *öt*; *ti* ve *tü*; ama *ivölt*, *evölt*, *üvölt* ve *övölt*; *kéncs*, *kincs* ve *küncs*. Tuna ötesindeki –ö sesi, Tisa ötesinde –e sesine döner. Bunun için zaman zaman Török yerine Terek yazar, –val, –vel ekiyle oynar, *semmivé* yerine *semmijé* der⁵⁰.

---

⁴⁹ Végh, Ferenc, “Régi Magyar Költök Tára, XVII. Század”, Irodalomtörténeti Közlemények, LXVII. évfolyam, 4. szám, 1963, s. 527; Németh, Márton, “Folk Culture, Literature and Nation Building Efforts in the Romantic Age of Central Europe”. In *Integrity in Integration Developing Sustainable Dialogue Ecumenical Anthology VII of the WSCF Central European Subregion*; Rachael Weber, Nagypál Szabolcs & Peter Šajda (Ed.) Budapest-Praha, 2008, s. 44-45, <http://www.koed.hu/integrity/marton.pdf>, (28.02.2012).

⁵⁰ Szilády, age., s. XXXIX.

MACAR OZANI SEBESTYÉN TINÓDI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ

SONUÇ

Hiç kuşku yoktur ki, Mohaç sonrası Macaristan'da vatanseverlik duyguları en üst noktaya çıkmıştır. Bu durumda Macar insanı çeşitli vesilelerle yurduna sahip çıkmanın yollarını aramış, bu arayışta geçmiş idealize eden ve ülkenin uzak köşelerinden haber getiren birtakım eserlere ihtiyaç gitgide artmıştır. Tinódi işte bu boşluğu doldurmuştur. Aslında Tinódi'nin şairliğinin köklerini antik Macar edebiyatıyla beraber Mohaç öncesi eserlerde de aramamız gerekir. Tinódi'nin şairliği ülkesinin Osmanlılarla yaptığı mücadeleye paralel bir yol izler. Macaristan'ın Osmanlı ordularıyla mücadele ettiği yıllarda eserleri daha heyecanlı ve daha vatansever şekilde karşımıza çıkar⁵¹. XVI. yüzyılda Macar topraklarında vuku bulan Türk-Macar mücadelesi Tinódi'nin eserlerine kale kuşatmaları, Macar askerlerinin gösterdiği kahramanlıkların edebi ve manevi yönden ifadesi, ruhla ve bedenle yapılan mücadelenin kutsallaştırılması, ebedi bir yaşamın kazanılması ve Macar ulusunun kurtuluşunun sağlanması şeklindeki oluşumlarla etki etmiştir. O, XVI. yüzyıl Macar dünyevi lirinin doruk noktasını temsil eder⁵². Mihály Szabadkai (1475-1520) ve László Geszthy (?-1548-1560 arası) Orta Çağın geç döneminin edebi etkilerini yansıtırken, Tinódi bu etkilerle beraber yeni bir çığır açar. Lavtacı ortaya koyduğu edebi anlayış ve eserlerinde yansıttığı tarihi bakış açısıyla Orta Çağ ile Rönesans çağı arasında bir köprüdür. O, "Daha hayattayken hem ülkenin tarihine, hem de büyük bir hızla gelişen Macar edebiyatının sayfalarına adını kazımıştır"⁵³. Tinódi, Macaristan'da eserlerini Macarca olarak bastıran ilk edebiyatçıdır⁵⁴. Sebestyén Tinódi olmasaydı Macar edebiyatı Rönesans çağına edebi açıdan etkili bir şekilde giremeyecek, belki de bu çağın düşünceleri ve oluşumları karşısında bocalayacaktı. Eserlerinin ve melodilerinin Rönesans çağı boyunca tüm Macaristan'da sürekli olarak yankılandığına şüphe yoktur. Ölümü üzerine György Perneszy, Tamás Nádaszy'yi şöyle bilgilendirmişti: "Sebestyén Tinódi artık bu fani dünyanın melodisinden bıkararak, meleklerin arasında çok daha iyisini öğrenmek için göklerdekilere doğru yükseldi"⁵⁵. Tinódi'de bir yandan anti-feodal vatanseverlik etkisi görülürken, öte yandan halkçı hareketlerin temel

⁵¹ Klaniczay, Tibor, "A Magyar Reformáció Irodalma", Irodalomtörténeti Közlemények, LXI. évfolyam, 1-2, 1957, s. 22.

⁵² Csáky, age., s. 5.

⁵³ Csáky, age., s. 5.

⁵⁴ Csörsz, age., s. 17.

⁵⁵ MIT, köt. I, 1964, s. 389; Szerb, age., s. 73-74; Csörsz, age., s. 167, 196.

GÖKHAN DİLBAŞ

kavramları ve geniş bir dünya görüşü hâkimdir⁵⁶. Sınır kalelerindeki canlı hayatı, Osmanlılarla çarpışan askerlerin haberini, ölümün kutsallaştırılmasını, kahramanlık hayatının idealize edilmiş halini Macar şiirinde ve Macar şarkılarında ilk defa bu kadar canlı ve heyecanlı şekilde Sebestyén Tinódi ortaya koymuştur. Macar kahramanlık şiirini ortaya koyduğu eserlerle o başlatmıştır⁵⁷. Bütün bunlar aslında Macar edebiyatında ve Macar düşünce tarzında meydana gelmekte olan değişimlerin birer işaretidir. Tinódi, Macar krallık saraylarında ve asilzadelerin ikametgâhlarında Macar ulusunun atalarının geçmişte neler yaptığını terennüm eden, “regös” diye adlandırılan ozanların XVI. yüzyılda halk arasına inmiş, ülkesini kale kale gezen ve halkı yaşananlar karşısında bilinçlendirmeye çalışan daha halkçı bir yansımasıdır. Tinódi edebi kariyerine Bálint Török’ün sarayında bir saray lavtacısı olarak başlar, daha sonra Baranyavár, Dombóvár, Nagyszombat yörelerinden haber getiren gezgin bir lavtacıya dönüşür, 1540’lı yıllarda ise Macar topraklarının her yanında gerçekleşmekte olan Osmanlı-Macar mücadelesini anlatan bir tarihçi-şair kimliğine bürünür, *Cronica*’nın basımından sonra ise Kral Ferdinand’tan asalet unvanı alarak baş lavtacı olur ve en sonunda Miklós Oláh ve Tamás Nádasý’nin desteğiyle Macar Krallığı’nın lavtacısı haline gelir⁵⁸. Tinódi’nin Macar edebiyatına kazandırdığı dinamizm ve canlılık, Macar ulusal kültürüne kattığı değerler ve ulusal değerleri etkili bir şekilde vurgulayarak Macar ulusunu bir arada tutmayı başarmış olması onun değerini takdir etmek için yeterli dayanak noktalarını oluşturur. Lavtacı Sebestyén Tinódi, Macar edebiyatında ve Macar ulusal tarihinde bir devrin sonu değildir; aksine yüzyıllar boyunca birçok Macar şairinin ilham aldığı ve Macar edebiyatı tarihinin kesintisiz süreci içinde önemini her zaman koruyan, kendisinden sonraki Macar şairlerine rehberlik eden ve günümüzde de sık sık hatırlanan Macar edebiyatının en önemli edebi karakterlerinden birisidir.

---

⁵⁶ Klaniczay, age., s. 31.

⁵⁷ MIT, köt. I, 1964, s. 395.

⁵⁸ Csörsz, age., s. 79-80.

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINÓDI'N'IN (1510?-1556) ESERLERİN DE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

KAYNAKÇA

Csáky, Károly, Irodalmi Kapcsolatok I. (Klasszikusok nyomában), Liliom Aurum, Dunaszerdahely, 2004.

Császár, Ernő, "A Magyar Protestáns Zsoltárvéltészet a XVI. és XVII. Században", Irodalomtörténeti Közlemények, Tizenkettedik évfolyam, Második Füzet, 1902.

Csörsz, Rumen István, Tinódi Sebestyén és a régi magyar verses epika. A 2006. évi budapesti és kolozsvári Tinódi-konferenciák előadásai, Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2008. (http://www.iti.mta.hu/Tinodi_teljes.pdf) (02.07.2012).

Czeizel, János, "Kazinczy Ferencz Epistolái", Irodalomtörténeti Közlemények, Huszadik évfolyam, Első Füzet, 1910.

Décsi, Lajos, Magyar Történeti Életrajzok – Tinódi Sebestyén 1505?-1556, A Magyar Történelmi Társulat Kiadása, Az Athenaeum R.-T. Könyvnyomdája, Budapest, 1912.

Di Francesco, Amedeo, "A históriás ének mint formula-költészet". Irodalomtörténeti Közlemények. XCIII. évfolyam, 4. szám, 1958.

Jenei, Ferenc, "Tinódi Lantos Sebestyén válogatott munkái-H. Takács Marianna: A sárvári vár", Irodalomtörténeti Közlemények, LXII. évfolyam, 4. szám, 1958.

Klaniczay, Tibor, "A Magyar Reformáció Irodalma", Irodalomtörténeti Közlemények, LXI. évfolyam, 1-2, 1957.

MIT, köt. I., (Ed. Sötér István), Változatlan Lenyomat, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

Nemeskürty, István, Haza a magasban, Tinódi Sebestyén Bibliából magyarrá költött énekei, Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2002.

GÖKHAN DİLBAŞ

Németh, Márton, “Folk Culture, Literature and Nation Building Efforts in the Romantic Age of Central Europe”. In *Integrity in Integration Developing Sustainable Dialogue Ecumenical Anthology VII of the WSCF Central European Subregion*; Rachael Weber, Nagypál Szabolcs & Peter Šajda (Ed.), Budapest-Praha, 2008. (<http://www.koed.hu/integrity/marton.pdf>) (28.02.2012).

Révai Nagy Lexikona, köt. XVIII., Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1925.

Szabó, András Péter, “Tinódi Arcai”, *Helikon*, XIX. évfolyam, 19. (513.) szám – Október 10, 2008 (http://www.helikon.ro/index.php?m_r=1430) (01.03.2012)

Szadeczky, Lajos, “Tinódi Sebestyén cimeres nemes levele”, *Erdélyi Múzeum*, (XVIII. évf.), 7. sz, 1901.

Szakály, Ferenc és Dávid, Géza, “Újabb Adalék Tinódi Sebestyén Történetírói Hitéléhez, Hajdar Bin Abdullah tímár-birtoka”, *Irodalomtörténeti Közlemények*, C. évfolyam, 4. szám, 1996.

Szerb, Antal, *Magyar Irodalom Történet*, Szerb Antal örököse, Tizenkettedik kiadás, Magvető, (Basım yeri belirtilmemiş), 1934.

Szilády, Áron, *Régi Magyar Költők Tára III. XVI. Századbeli Magyar Költők Művei, Tinódi Sebestyén Összes Művei 1540-1555*, Franklin-Társulat nyomdája, Budapest, 1881.

Szilasi, László, “Kiknek bor lelkök, Tinódi Sebestyén a borfogyasztás hatásairól: a bor minőségéről szóló kritikai beszéd kezdetei a magyar kultúrában”, *Jelenkor*, 47. évfolyam, 7-8. szám, 2004, (<http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=583>) (18.01.2011).

Takáts, Sándor, *Macaristan Türk Âleminden Çizgiler*, (çev.) Sadrettin Karatay, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

Vadai, István, “+1 (Metrikai határjelölések a régi magyar versben)”, *Irodalomtörténeti Közlemények*. XCV. évfolyam, 4. szám, 1991.

**MACAR OZANI SEBESTYÉN TINODI'NİN (1510?-1556) ESERLERİNDE
OSMANLI-MACAR İLİŞKİLERİNİN İZLERİ**

Vass, József, Tinódi Sebestyén, Vasárnapi Újság, Január 2 [1. szám.] 1859.
(<http://epa.oszk.hu>) (12.11.2010).

Végh, Ferenc, “Régi Magyar Költök Tára, XVII. Század”, Irodalomtörténeti Közlemények, LXVII. évfolyam, 4. szám, 1963.

Waldapfel, Imre, “Gyöngyösi-Dolgozatok I. Gyöngyösi István epikus műfaja”, Irodalomtörténeti Közlemények, Negyvenkettedik évfolyam, 1932.

Yıldırım, Vural, “XIX. Yüzyıla Kadar Macar Edebiyatında Türkler”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 31(1.2), 1987.

Yıldırım, Vural, Macar Sevi ve Doğa Şiirleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2924, Dünya Edebiyatı Eserleri Dizisi/78, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara, 2002.

Zemplényi, Ferenc, “Régi magyar irodalom és európai közköltészet”, Irodalomtörténeti Közlemények, XCVI. évfolyam, 5-6. szám, 1992.

<http://mek.niif.hu/04700/04758/pdf/rmkt03.pdf> (30.11.2010).

<http://www.tankonyvtar.hu/historia-1981-02/historia-1981-02-lantos>
(15.11.2010).

http://irodalom.elte.hu/villanyспенot/index.php/1554:_Megjelenik_Tin%C3%B3di_Sebesty%C3%A9n_Cronic%C3%A1ja (19.12.2010).

<http://mek.niif.hu/03600/03601/03601.pdf> (17.11.2010).

<http://www.berze-nagy.sulinet.hu/stilus/reneszansz/tinodi.htm> (02.03.2012).